

Agnieszka Sadło-Nowak

System elektronicznego dozoru jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności

Pochodzenie monitoringu elektronicznego przypisywane jest Ralphowi Schwitzgebelowi, psychologowi na Uniwersytecie Harvarda. Początkowo urządzenie to służyło jako narzędzie terapeutyczne do kontroli zachowań osób warunkowo zwolnionych z odbywania kary pozbawienia wolności i osób chorych psychicznie. Jednak badania te z powodu obaw o nadmierną inwigilację oraz pewnych problemów technicznych zostały porzucone. W roku 1983 sędzia Jack Love z Albuquerque skazał osobę, która naruszyła warunki probationi na miesiąc aresztu domowego monitorowanego elektronicznie (wcześniej polecił stworzyć to urządzenie). Stany Zjednoczone odegrały zdecydowanie prekursorską rolę w dziedzinie stosowania dozoru elektronicznego. Próby obejmowania sprawców przestępstw tym systemem zaczęto podejmować w czasie intensywnego poszukiwania „kar pośrednich”, których zadaniem miało być wypełnienie luki między probationią a karą bezwzględnej pozbawienia wolności. Społeczeństwo było podzielone, zwykła probation nie była do zaakceptowania przez zwolenników ostrego reagowania na przestępczość, uważając to rozwiązanie za zbyt pobłażliwe. Z drugiej jednak strony wzrost liczby osadzonych w zakładach karnych powodował powiększenie nakładów finansowych na więziennictwo, co w wielu stanach stało się poważnym zagrożeniem dla ich budżetu¹. Dla rozwoju dozoru elektronicznego w USA istotne znaczenie miało również częste orzekanie aresztu domowego, polegającego na zakazie opuszczania miejsca zamieszkania przez skazanego. Na skutek przeludnienia w zakładach karnych, liczba orzekanych aresztów domowych w latach 70. i 80.

1 A. Lurigio, J. Petersilia, *The Emergence of Intensive Probation Supervision Programs in the United States*, [w:] J. Byrne, A. Lurigio, J. Petersilia (red.), *Smart Sentencing. The Emergence of Intermediate Sanctions*, Newbury Park–London–New Delhi 1992, s. 4 i n.; M. ToNry, *Intermediate Sanctions*, [w:] M. ToNry (red.), *Crime & Punishment*, New York 1998, s. 683 i n.

znacznie wzrosła, a skuteczne kontrolowanie skazanych przez służby probacyjne nie było możliwe². Problemy o takim podłożu występowały również w innych krajach, największym było kontrolowanie obecności skazanych w późnych godzinach wieczornych. Ich kontrola wiązałaby się z potrzebą zatrudnienia większej liczby kuratorów, natomiast kontrola skazanego w porze nocnej nie była prawnie możliwa, nawet przy współpracy z policją. W momencie, gdy wprowadzono system dozoru elektronicznego, wymiar sprawiedliwości uzyskał efektywne narzędzie kontroli skazanego.

Dnia 14 grudnia 1990 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło tzw. zasady tokijskie³, czyli zbiór podstawowych reguł, które miały na celu promocję stosowania środków o charakterze nieizolacyjnym na wszystkich etapach postępowania karnego oraz minimalnych gwarancji przysługujących osobom poddanym środkom alternatywnym wobec kary pozbawienia wolności. W dokumencie tym znajdziemy między innymi informację, że państwa członkowskie rozwiną w ramach własnych systemów prawnych środki o charakterze nieizolacyjnym, aby dzięki temu, poprzez stworzenie alternatywy dla izolacji, ograniczyć stosowanie kary pozbawienia wolności i zracjonalizować politykę wymiaru sprawiedliwości, biorąc oczywiście pod uwagę ochronę praw człowieka, poczucie społeczne sprawiedliwości oraz resocjalizację sprawcy. Natomiast Rekomendacje Nr R(99)22 Komitetu Ministrów Rady Europy poświęcone przeludnieniu więzień i wzrostowi populacji więziennej wprost wskazywały, że państwa członkowskie powinny wprowadzić do swojego porządku prawnego system dozoru elektronicznego, zastępując karę pozbawienia wolności karami i innymi środkami o charakterze nieizolacyjnym⁴. Na początku 2005 roku w Sejmie złożony został pierwszy projekt ustawy o elektronicznym dozorcze. Projekt ten był projektem poselskim ustawy o zmianie ustawy – kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw⁵, nie był on jednak rozpatrywany z powodu upływu kadencji sejmu. Natomiast już 30 listopada 2005 roku, w kolejnej kadencji sejmu – V, wpłynął kolejny projekt (również poselski) odnoszący się do elektronicznego dozoru a mianowicie projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks karny, ustawy kodeks karny wykonawczy oraz ustawy kodeks wykroczeń⁶. Projekt ten w następstwie pierwszego czytania i debaty plenarnej, przekazany został do nadzwyczajnej podkomisji sejmowej. W tym samym czasie w Ministerstwie Sprawiedliwości przygotowywano projekt rządowy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie elektronicznego dozoru. 6 grudnia 2006

2 M. Renzema, E. Mayo-Wilson, *Can electronic monitoring reduce crime for moderate to highrisk offenders?*, „Journal of Experimental Criminology” 2005, Nr 1, s. 216.

3 Rezolucja Zgromadzenia Narodowego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r.

4 A. Grochowska, K. Wiśniewska, *System dozoru elektronicznego – między karaniem za przestępstwo a zapobieganiem przestępczości*, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), *Przestępczość w XXI wieku: zapobieganie i zwalczanie: problemy technologiczno-informatyczne*, Warszawa 2015, s. 232.

5 Druk sejmowy Nr 3750.

6 Druk sejmowy Nr 338.

roku, skierowany został projekt rządowy⁷, który miał być rozpatrywany wspólnie z projektem poselskim⁸, jednakże to ten rządowy stał się wiodącym. Oceny tych projektów dokonał ówczesny Rzecznik Praw Obywatelskich, stwierdzając, iż objęcie monitoringiem elektronicznym 20 tysięcy skazanych i ułatwienie w ten sposób rozwiązania problemów z przepełnionymi zakładami karnymi w obliczu zbliżającej się zapaści polskiego systemu penitencjarnego jest czymś w rodzaju szerokiej choć ukrytej amnestii⁹.

Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie elektronicznego dozoru miała wejść w życie 1 lipca 2007 roku i jako epizodyczna obowiązywać do 31 grudnia 2011 roku. Podany termin wejścia w życie ustawy z założenia był jednak niewykonalny, a wynikało to jednoznacznie z uzasadnienia projektu¹⁰, w którym napisano, że wykonanie niezbędnych procedur przetargowych i przygotowawczych przewiduje się w ciągu 15 miesięcy, co pozwoli na wstępne uruchomienie systemu dozoru elektronicznego, a w tym czasie „dopracowane” będą niezbędne procedury¹¹. Oba te projekty – rządowy i poselski w ocenie wielu specjalistów budziły niebagatelne wątpliwości, zwłaszcza zależność wynikająca z zakresu stosowania dozoru elektronicznego, chociaż w zasadzie nie negowali oni wdrożenia elektronicznego dozoru do polskiego prawa karnego¹². 7 września 2007 roku na ostatnim już posiedzeniu Sejmu V kadencji uchwalono ustawę o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego¹³, zmieniając jednocześnie termin jej obowiązywania na czas od 1 lipca 2008 roku do 30 czerwca 2013 roku. Założenia pierwszej ustawy przedstawiały się w sposób następujący: wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie elektronicznego dozoru polegać miało na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej, czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów zawierających służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne. Stosowane w elektronicznym dozorcze środki techniczne powinny zapewniać odpowiedni zasięg monitorowania, przez który rozumie się największą odległość, z jakiej elektroniczne urządzenie rejestrujące jest w stanie odebrać i zarejestrować sygnał radiowy wysyłany przez nadajnik, umożliwiając właściwe wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Kontrolowanie zachowania skazanego dotyczyć miało przestrzegania przez niego nałożonego przez sąd penitencjarny obowiązku:

7 Druk sejmowy Nr 1237.

8 Druk sejmowy Nr 1352.

9 J. Kochanowski, *Nowa era odpowiedzialności karnej, Monitoring nie amnestia*, „Gazeta Prawna”, 17–19.02.2006.

10 Uzasadnienie projektu Nr 1237, s. 46.

11 A. Dziubińska, *System Dozoru Elektronicznego w świetle przepisów prawa, danych statystycznych oraz raportu Najwyższej Izby Kontroli*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, Nr 87, s. 70–71.

12 S. Lelental, B. Stańdo-Kawecka, P. Moczydłowski, *Opinie do druku sejmowego Nr 338*.

13 Dz.U. z 2007 r., Nr 191, poz. 1366.

- pozostawiania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie;
- obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby.

Orzekanie w sprawach dotyczących wykonania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego należeć miało do kompetencji sądu penitencjarnego, w którego okręgu kara była lub miała być wykonywana. W sprawach o udzielenie skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego sąd penitencjarny orzekać miał:

- na wniosek skazanego;
- za zgodą skazanego, na wniosek jego obrońcy, prokuratora, sądowego kuratora zawodowego lub dyrektora zakładu karnego.

Wniosek taki wraz z uzasadnieniem składać powinno się na piśmie, natomiast sąd penitencjarny wydawać miał postanowienie w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Jeśli wniosek o udzielenie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego dotyczył skazanego, który odbywał już karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym, posiedzenie sądu penitencjarnego powinno odbyć się w tym zakładzie, w którym skazany przebywał; w takiej sytuacji sąd penitencjarny wysłuchiwał przedstawiciela administracji zakładu karnego co do celowości udzielenia zezwolenia.

Sąd penitencjarny udzielać miał zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej 6 miesięcy w systemie dozoru elektronicznego skazanemu na taką karę:

- za jego zgodą;
- gdy posiada określone miejsce stałego pobytu;
- za zgodą osób pełnoletnich wspólnie z nim zamieszkujących¹⁴;
- jeżeli jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary;
- jeżeli szczególne względy bezpieczeństwa i stopień demoralizacji, a także inne szczególne okoliczności nie przemawiają za potrzebą jego osadzenia w zakładzie karnym;
- jeśli udzieleniu takiego zezwolenia nie stoją na przeszkodzie warunki mieszkaniowe skazanego umożliwiające funkcjonowanie systemu dozoru elektronicznego, a także możliwości techniczno-organizacyjne wykonywania tego dozoru przez upoważniony podmiot dozoru¹⁵.

14 Zgoda tych osób jest wymagana dlatego, że w związku z kontrolą zachowania skazanego może dojść do naruszenia ich prawa do prywatności. *Prima vista* wydawać by się mogło, że nie ma racjonalnego uzasadnienia pierwszej wersji rozumienia tej przesłanki, gdyż brakuje podstaw, by osoby pełnoletnie wspólnie z nim zamieszkujące mogły współdecydować ze skazanym będącym osobą dorosłą o stosowaniu systemu. Dokonując interpretacji tego zwrotu, trzeba mieć na względzie, że wyrażenie przez nie zgody musi wiązać się z ich interesem, a ten może być naruszony nie tylko przez zainstalowanie aparatury monitorującej w mieszkaniu, lecz także w toku sprawdzenia prawidłowości jego funkcjonowania; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, Nr 4, s. 29.

15 A. Sadło-Nowak, A. Kalisz, *Prawo karne wykonawcze*, Szczytno 2010, s. 108–110.

Przepisy te miały być stosowane odpowiednio do skazanego na karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku, jeżeli czas pozostały do odbycia tej kary nie przekraczał 6 miesięcy, mając przede wszystkim na względzie dotychczasowe zachowanie skazanego w czasie odbywania kary, które uzasadniało przekonanie, że w czasie pobytu poza zakładem karnym będzie on przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie możliwości wyłącznie wykonywania kary pozbawienia wolności przy użyciu elektronicznego dozoru, w doktrynie pojawiły się w związku z tym poglądy, że wprowadzenie możliwości stosowania systemu elektronicznego dozoru wyłącznie na etapie postępowania wykonawczego powoduje, że zakres korzystania z dozoru elektronicznego był zbyt wąski¹⁶.

Cały czas jednak trwały problemy z oszacowaniem kosztów wdrożenia i realizacji ustawy o Systemie Dozoru Elektronicznego, do dziś nie zostały one upublicznione. Jako niewątpliwy „plus” instytucji dozoru elektronicznego podaje się w literaturze przedmiotu¹⁷ także możliwość obniżenia kosztów funkcjonowania systemu penitencjarnego, bez konkretnych danych nie jesteśmy jednak w stanie tego stwierdzić. Dla przykładu w Wielkiej Brytanii, dla wszystkich przypadków stosowania dozoru elektronicznego, całkowity przeciętny koszt wynosi około 45% kosztów izolacji, w Stanach Zjednoczonych od około 10% w Luizjanie, do 30% w stanie Alaska.

30 maja 2008 roku Sejm VI kadencji uchwalił ustawę¹⁸ o zmianie ustawy z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, przekładając termin jej obowiązywania na czas od 1 września 2009 roku do 31 sierpnia 2014 roku, uzasadniając wydłużenie *vacatio legis* przedłużającymi się pracami nad stworzeniem odpowiedniej infrastruktury technicznej¹⁹. W praktyce na terenie całego kraju dozór elektroniczny stał się systemem wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym dopiero od 1 stycznia 2012 roku²⁰.

Kolejna zmiana elektronicznego dozoru nastąpiła ustawą z dnia 21 maja 2010 roku, rozszerzając tym samym zakres podmiotowy osób uprawnionych do skorzystania z odbywania kary pozbawienia wolności w ramach elektronicznego dozoru, o skazanych do 1 roku pozbawienia wolności. Jednocześnie zniesiony został

16 R. Pelewicz, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (wybrane zagadnienia)*, „Probacja” 2013, Nr 2, s. 87–88.

17 D. Sielicki, *Elektroniczne monitorowanie przestępców – alternatywa pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2005, Nr 47–48, s. 24–25.

18 Dz.U. z 2007 r., Nr 113, poz. 719.

19 A. Dziubińska, *System Dozoru...*, s. 74.

20 Od 1 września 2009 r. ustawa obowiązywała jedynie w apelacji warszawskiej, od 1 czerwca 2010 r. również w białostockiej, krakowskiej i lubelskiej. Od 3 stycznia 2011 r. zaczęła obowiązywać także w apelacji poznańskiej, gdańskiej rzeszowskiej oraz części łódzkiej. Dopiero 1 stycznia dołączyły pozostałe apelacje.

wymóg wyrażenia zgody przez skazanego, który nie musiał już ponosić kosztów związanych z elektronicznym dozorem. Przepisy te od wejścia w życie noweli stosować można było do osób skazanych na karę pozbawienia wolności przebywających na wolności.

27 sierpnia 2013 roku na mocy kolejnej ustawy nowelizującej²¹ sposób wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego wszedł na stałe do polskiego porządku prawnego, nowelizacja ta bowiem bezterminowo przedłużyła obowiązywanie ustawy o systemie dozoru elektronicznego. Ustawa zarówno przed jej wejściem w życie, jak i po, była wielokrotnie nowelizowana. W okresie od stycznia 2012 roku do wskazanego 27 sierpnia 2013 roku wprowadzono wszelkiego rodzaju zmiany w 51 przepisach (zmiana, uchylenie, dodanie)²². Zgodnie z tymi regulacjami warunkiem odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego było: posiadanie określonego miejsca stałego pobytu oraz zgoda osób pełnoletnich zamieszkujących wspólnie z nim. Ponadto sąd penitencjarny musiał mieć przekonanie, że odbywanie kary w tym systemie jest wystarczające do osiągnięcia celów kary. Skazany musiał podołać wielu obowiązkom, a najważniejszy z nich to pozostawianie we wskazanym przez sąd penitencjarny miejscu w wyznaczonym czasie. Sąd mógł ponadto nałożyć na skazanego obowiązki określone w art. 72 Kodeksu karnego²³, które to obowiązki są orzekane przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary. Na podstawie art. 8 ust. 3 Ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego²⁴ sąd mógł również na wniosek prokuratora lub sądowego kuratora zawodowego wobec skazanego orzec zakaz zbliżania się do określonej osoby za zgodą tej osoby lub też nałożyć na skazanego obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych miej-

21 Dz.U. z 2013 r., poz. 915.

22 A. Dziubińska, *System Dozoru...*, s. 77.

23 Art. 72 § 1 k.k. Zawieszając wykonanie kary, sąd zobowiązuje, a jeżeli orzeka środek karny, może zobowiązać skazanego do:

- 1) informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby;
 - 2) przeproszenia pokrzywdzonego;
 - 3) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby;
 - 4) wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu;
 - 5) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających;
 - 6) poddania się terapii uzależnień;
 - 6a) poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji;
 - 6b) uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych;
 - 7) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach;
 - 7a) powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób;
 - 7b) opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;
 - 8) innego stosownego postępowania w okresie próby, które może zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa;
- przy czym orzeka się przynajmniej jeden z obowiązków.

24 Dz.U. z 2013 r., Nr 0 poz. 915.

scach. Tak więc system dozoru elektronicznego przestał być zarezerwowany jako jedynie system wykonywania kary pozbawienia wolności. Nastąpiło to już nieco wcześniej, a mianowicie ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw²⁵. Na mocy tej ustawy wprowadzono dozór elektroniczny przy stosowaniu środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową. Stosując zakaz wstępu na imprezę masową za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową, sąd może orzec obowiązek przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem w określonym miejscu stałego pobytu, lub innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem przepisów o wykonywaniu dozoru poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 41b § 3 k.k.²⁶).

Natomiast 1 lipca 2015 roku uchylona została Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, a kwestie związane z dozorem elektronicznym unormowano w Kodeksie karnym wykonawczym – Rozdział VII a²⁷. Z uzasadnienia do projektu zmiany ustawy²⁸ wynioskować możemy, że ustawodawca poprzez nowelę chciał zmniejszyć częstotliwość orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby, stanowiła ona bowiem prawie 60% wszystkich orzekanych kar, a przy tym nie tworzyła odpowiednio mocnego i skutecznego środka odstraszającego dla przestępców. Po 1 lipca 2015 roku sądy zostały ograniczone w możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary na rzecz przynoszących lepsze efekty resocjalizacyjne kar grzywny czy ograniczenia wolności²⁹. Właśnie w związku z tymi założeniami ustawodawcy zmienione zostało znaczenie dozoru elektronicznego, który to z systemu wykonywania kary pozbawienia wolności stał się jedną z form kary ograniczenia wolności, jednym ze środków zabezpieczających, a także sposobem wykonywania zakazu zbliżania się. Zgodnie z założeniami przyjętymi przez ustawodawcę kara polegająca na orzeczeniu obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu, czyli kara ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego powinna być wykonywana jako dozór stacjonarny, natomiast środki karne i zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego miały być wykonywane zależnie od charakteru środka jako dozór zbliżeniowy lub mobilny³⁰.

25 Dz.U. z 2011 r., Nr 217, poz. 1280.

26 Dz.U. z 2011 r., Nr 72, poz. 381.

27 Dodatkowe regulacje zostały zamieszczone w: Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2015 r., poz. 773); Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2015 r., poz. 797).

28 Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

29 M. Sobakiewicz, <http://sobaszkiwicz.pl/dozor-elektroniczny-po-1-lipca-2015-roku> (dostęp: kwiecień 2016).

30 A. Grochowska, K. Wiśniewska, *System dozoru...*, s. 239.

Kolejna zmiana w systemie dozoru elektronicznego nastąpiła 15 kwietnia 2016 roku. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy³¹ zmiana z 1 lipca 2015 roku okazała się w praktyce wysoce nieefektywna i przyniosła drastyczny spadek orzeczeń o wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego. Z tego względu dalsze stosowanie systemu na potrzeby wykonywania kary ograniczenia wolności mogło doprowadzić do zmarginalizowania tej instytucji w sferze polityki karnej. Nowelizacja ustawy z 15 kwietnia „wraca do korzeni” i ponownie obejmuje systemem dozoru elektronicznego część osób skazanych na karę pozbawienia wolności oraz wraca do większości przepisów z przed 1 lipca 2015 roku, reaktywując wprost powyższą możliwość jako formę wykonywania kary pozbawienia wolności, a nie kary ograniczenia wolności. Po zmianie przepisów sąd penitencjarny może udzielić skazanemu zgody na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, jeżeli spełnione są poniższe przesłanki:

- wobec skazanego orzeczono karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku, a nie zachodzą warunki przewidziane w art. 64 § 2 k.k.³²;
- jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary;
- skazany posiada określone miejsce stałego pobytu;
- osoby pełnoletnie zamieszkujące wspólnie ze skazanym wyraziły zgodę, o której mowa w art. 43h § 3 k.k.w.;
- odbywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie stoją na przeszkodzie warunki techniczne, o których mowa w art. 43h § 1 k.k.w.

Sposób wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego wyszedł naprzeciw konieczności zmniejszenia populacji osadzonych w zakładach karnych³³. Pozwolił również na stosowanie wyważonej represji karnej wobec sprawców tzw. drobnych przestępstw, którzy do jego wprowadzenia w powszechnym przekonaniu pozostawali bezkarni³⁴. Wydaje się, że system dozoru elektronicznego jest dostatecznie dolegliwy, by wypełnić postulat sprawiedliwej odpłaty, a przy tym nie znosi ze skazanego obowiązku autokontroli, co dobrze przygotowuje go do poszanowania porządku prawnego³⁵. Skazany, który pozostaje poza zakładem karnym pod kontrolą elektroniczną, pozbawiony jest tych negatywnych konsekwencji społecznych, które towarzyszą nawet krótkiej izolacji więziennej jak: wzajemna demoralizacja skazanych, osłabienie

31 Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy z dnia 11 marca 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 428).

32 Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

33 A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, skutki i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013, s. 311.

34 *Projekt Ministerstwa Sprawiedliwości. Dozór elektroniczny*, Prawo europejskie w praktyce 9/2006, s. 73; zob. więcej A. Litwinowicz, *Dozór elektroniczny a wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – próba oceny z perspektywy celów kary kryminalnej*, „Edukacja Prawnicza” 2006, Nr 5, s. 40.

35 Odmiennie w Opinii Krajowej Rady Sądownictwa z 17 marca 2005 r. w sprawie projektu ustawy – kodeks karny wykonawcy oraz niektórych innych ustaw, www.krs.pl.

więzi z rodziną, degradacja ekonomiczna, przerwa w nauce³⁶. Dozór elektroniczny pozwala osobie skazanej na odbycie kary w warunkach wolnościowych, w miejscu zamieszkania skazanego, przy zastosowaniu systemów elektronicznych ograniczających jego swobodę poruszania się i zmiany miejsca pobytu. Zezwała mu jednak na prowadzenie w miarę normalnego życia osobistego³⁷. Oprócz obniżenia współczynnika prizonizacji wśród zalet dozoru elektronicznego wymieniane jest również oddziaływanie resocjalizacyjne na sprawcę i ściślejsza ochrona społeczeństwa przed szczególnie niebezpiecznymi kategoriami przestępców³⁸. Jak jednak wszystkie te zalety korelują z funkcjami i celami kary – szczególnie pozbawienia wolności? W tym przypadku właściwe wydaje się wydanie pozytywnej opinii. Dla przykładu – w normalnych warunkach osoby przedterminowo zwalniane z odbywania reszty kary w okresie próby zostają faktycznie pozostawione same sobie, ponieważ kurator nie może być przez cały czas przy dozorowanym. Dozór elektroniczny stanowi niewątpliwie bardziej ścisły sposób dozoru, z możliwością śledzenia na bieżąco wszelkich poczynań skazanego. Ten sposób dozoru daje gwarancję, że zachowanie sprawcy jest stale kontrolowane, że w imię sprawiedliwości nadal ciąży na nim określona dolegliwość, represja, że nie może on czuć się człowiekiem wolnym. Jednocześnie daje się skazanemu możliwość poprawy, socjalizacji, podjęcia pożytecznego zajęcia³⁹. W miejscu tym zaznaczyć również należy, że skazany, wobec którego orzeczono dozór elektroniczny, nie może traktować tego jako wolności od kary ze względu na fakt, że nie jest on alternatywą, lecz sposobem wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁰.

Dozór elektroniczny nadal szuka swojego miejsca w polskim porządku prawnym. Obserwując stałe zmiany jego zakresu, trudno oprzeć się wrażeniu, że po kilku latach jego działania wciąż jest w fazie eksperymentalnej. Wprowadzenie tegoż systemu, który w znaczny sposób modyfikował system wykonywania kary pozbawienia wolności i sposób postrzegania tej kary przez skazanych, organy wymiaru sprawiedliwości i społeczeństwo w swoich założeniach realizuje cele rekomendacji międzynarodowych. System dozoru elektronicznego wprowadzono w Polsce

36 Uzasadnienie Ministerstwa Sprawiedliwości do ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru, s. 1, www.ms.gov.pl, Uzasadnienie projektu o zmianie ustawy – kodeks karny wykonawczy, ustawy – kodeks postępowania karnego, ustawy – kodeks wykroczeń oraz ustawy – kodeks karny, www.sld.kluby.sejm.pl, Reforma prawa karnego – dozór elektroniczny, www.msw.gov.pl, Dozór elektroniczny – założenia projektu ustawy, <http://prawoity.pl>.

37 D. Mocarska, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka (red.), *Czynności dochodzeniowo śledcze i działania operacyjne policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2008, s. 404.

38 K. Dyl, G. Janicki, *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze” 2005, Nr 2, s. 197.

39 I. Kasińska, *Czy wymiar sprawiedliwości wymierzy przestępcom sprawiedliwość? System dozoru elektronicznego a funkcje i cele kary kryminalnej*, *Studia Prawnoustrojowe* 10/2009, s. 104.

40 Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 5 listopada 2010 r., II AKWz 1081/10, KZS – dodatek do numeru 3/12, *Postępowanie wykonawcze*, T. II, s. 135.

po ponad 25 latach od jego pierwszego zastosowania na świecie i po 20 latach od wprowadzenia go w Europie. Instytucja ta jest pozytywnie odbierana przez społeczeństwo, dlatego też stanowi podstawę dalszej dyskusji nad jej wykorzystaniem. System elektronicznego dozoru daje ogromne możliwości w ramach polityki karnej.

Bibliografia

- Dyl K., Janicki G., *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze” 2005, Nr 2.
- Dziubińska A., *System Dozoru Elektronicznego w świetle przepisów prawa, danych statystycznych oraz raportu Najwyższej Izby Kontroli*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, Nr 87.
- Grochowska A., Wiśniewska K., *System dozoru elektronicznego – między karaniem za przestępstwo a zapobieganiem przestępczości*, [w:] Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Rau Z. (red.), *Przestępczość w XXI wieku: zapobieganie i zwalczanie: problemy technologiczno-informatyczne*, Warszawa 2015.
- Kasińska I., *Czy wymiar sprawiedliwości wymierzy przestępcom sprawiedliwość? System dozoru elektronicznego a funkcje i cele kary kryminalnej*, „Studia Prawnoustrojowe” 2009, Nr 10.
- Kochanowski J., *Nowa era odpowiedzialności karnej, Monitoring nie amnestia*, „Gazeta Prawna”, 17–19.02.2006.
- Lelental S., Stańdo-Kawecka B., Moczydłowski P., *Opinie do druku sejmowego Nr 338*.
- Litwinowicz A., *Dozór elektroniczny a wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – próba oceny z perspektywy celów kary kryminalnej*, „Edukacja Prawnicza” 2006, Nr 5.
- Lurigo A., Petersilia J., *The Emergence of Intensive Probation Supervision Programs in the United States*, [w:] Byrne J., Lurgio A., Petersilia J. (red.), *Smart Sentencing. The Emergence of Intermediate Sanctions*, Newbury Park-London-New Delhi 1992.
- Mocarska D., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] Lelental S., Kudrelek J., Nowicka I. (red.), *Czynności dochodzeniowo śledcze i działania operacyjne policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2008.
- Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, skutki i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013.
- Pelawicz R., *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (wybrane zagadnienia)*, „Probacja” 2013, Nr 2.
- Sadło-Nowak A., Kalisz A., *Prawo karne wykonawcze*, Szczytno 2010.
- Renzema M., Mayo-Wilson E., *Can electronic monitoring reduce crime for moderate to highrisk offenders?*, „Journal of Experimental Criminology” 2005, Nr 1.
- Sielicki D., *Elektroniczne monitorowanie przestępców – alternatywa pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2005, Nr 47–48.
- Stefański R.A., *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, Nr 4.
- Sobakiewicz M., <http://sobaszkiewicz.pl/dozor-elektroniczny-po-1-lipca-2015-roku> (dostęp: kwiecień 2016).
- ToNry M., *Intermediate Sanctions*, [w:] ToNry M. (red.), *Crime & Punishment*, New York 1998.

Akty prawne

Rezolucja Zgromadzenia Narodowego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r.

Rekomendacja z dnia 30 września 1999 Nr R(99)22 Komitetu Ministrów Rady Europy poświęcone przeludnieniu więzień i wzrostowi populacji więziennej.

Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy z dnia 11 marca 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 428).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego Dz.U. z 2007 r., Nr 191, poz. 1366).

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., Nr 217, poz. 1280).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2015 r., poz. 773).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2015 r., poz. 797).